

6. Mudragey N. Ratsyonal'noe i irratsyonal'noe. Istoriko-teoretycheskiy ocherk / N.Mudragey. – М. : Nauka, 1985.
7. Krymskiy S.B. Pid syhnaturoyu Sofii / S.B. Krymskiy. – К.: Vid. Dim Kievo–Mogilyans'ka akademiya, 2008. – 367 s.
8. Ratsyonal'nost' na pereput'e: v 2-kh kn. / [otv. red. P.P. Haydenko]. – М. : ROSSPEN, 1999. – Kn.2. – 1999. – 464 s.
9. Frolov S.S. Sotsyologiya. Uchebnik. Dlya visshykh uchebnykh zavedeniy / S.S. Frolov. – М. : Nauka, 1994. – 256 s.
10. Kokhanovskiy V.P. Filosofiya nauki. Uchebnoe posobyе / V.P. Kokhanovskiy, V.Y. Przhylenskiy, E.A. Serhodeeva. – Izd-e 2-e. – М. : YKTs “MarT”, Rostov n/D: Izdatel'skiy tsentr “MarT”, 2006. – 496 s.
11. Dodonov R.A. U istokov Ukraynskoї Akademii nauk: V.I. Vernadskiy i M.S. Grushevskiy // Noosfera i civilizatsiya. – Donetsk: DonNTU, 2009. – Вып.7 (10). – S.15–27.
12. Stepin V.S. Teoreticheskoe znanie / V.S. Stepin. – М. : Progress–Traditsiya, 2003. – 744 s.

Dodonova V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor of the Chair of Philosophy of Donetsk National University (Ukraine, Donetsk), dodonovr@mail.ru

Cognitive and institutional perspectives of science

The article investigates the dynamics of development of science, its essence, modern trends. The analysis of the concept of rationality, scientific rationality, described the formation of discourse concept of rationality. Details the characteristics of science as a social institution, distinguished kinds of science, analyze patterns evolution of science: classical, nonclassical, postnonclassical stage.

Keywords: science, rationality, cognitive dimension of science, the institutionalization of science, scientific rationality types, classic, neclassic, postnonclassic.

Доданова В. І., доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Донецький національний університет МОН України (Україна, Донецьк), dodonovr@mail.ru

Когнитивные и институциональные горизонты науки

Исследуется динамика развития науки, ее сущность, современные тенденции развития. Дается анализ понятия рациональность, научная рациональность, описывается дискурс становления концепта рациональности. Детализируются характеристики науки как социального института, выделяются виды науки, анализируются закономерности эволюции науки: классической, неклассической, постнеклассической этапы.

Ключевые слова: наука, рациональность, когнитивное измерение науки, институционализация науки, типы научной рациональности, классика, неклассика, постнеклассика.

* * *

УДК 321+101.8

Карпенко С. Р.

здобувач кафедри філософії, Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпропетровськ), sr.karpenko@meta.ua

ДИСКУРСИВНА ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ І МАС: ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ І ЗНАЧЕННЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

Вивчається дискурсивна взаємодія влади і мас як чинника відображення позицій представників елітарних і масових верств у сучасній соціальній онтології. Розглядається вплив інформатизації на філософське осмислення комунікації влади і маси, обґрунтовується, що дискурс влади і дискурс мас виступають автономними утвореннями, які перебувають в процесі пошуку взаємодії. Вивчається модальність тоталітарного дискурсу влади і мас. Метою статті є встановлення змісту філософського аспекту специфічних рис дискурсу як процесу висловлення позицій відносно влади і мас. Доводиться, що дискурсивна взаємодія виступає одним з ключових концептів для розкриття філософського змісту можливої мовленевої поведінки владних суб'єктів мовлення. Встановлено, що раціональний погляд на дискурсивні дії влади формує певну частину суспільства, яка опозиційно ставиться до її висловів. Стверджується, що неконформізм у постмодерному суспільстві є засобом індивідуального протесту та породження нових філософських смислів у ставленні людини до влади і оточуючої дійсності, яку влада прагне закодувати. Розглянуто філософське значення посередницького дискурсу експертних спільнот у контексті розвитку дискурсивної взаємодії влади і маси.

Ключові слова: дискурс влади, дискурс мас, атомізація особистості, постмодерна людина, масовий світогляд.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Перетворення в суспільстві ХХІ століття висувують на

перший план взаємодії політичних еліт і мас в багатьох вимірах людської свідомості. Філософський аспект даної взаємодії актуалізується через потребу вирішення традиційних філософських питань буття людини та суспільства. В межах взаємодій влади і мас в інформаційному суспільстві стає наочним традиційним співвідношення одиниці людини, як одиниці суверенного суб'єкта мислення і людини множини, яка стандартизується в умовах мережних структур та реакцій на них. Дискурсивна взаємодія влади і масового суспільства у минулому відображалася на основі філософських та філософсько–психологічних аспектів функціонування натовпу як особливої реальності. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття виникає нова соціально–філософська ситуація, коли натовп набуває кібернетичної природи і кіберспільнота через дискурсивні засоби, інтерактивність та маніпуляцію впливає на індивідуальну позицію кожної людини. Стандартним відгуком людини інформаційної доби на оточуючі події у суспільстві на глобальному та локальному рівнях стають усереднені реакції, які проявляються у висловлюваннях, що у сукупності становлять дискурс мас стосовно влади та її функціонування, а також дискурс владних речників стосовно населення та природи сучасного масового суспільства. Проблемою статті виступають особливості філософської інтерпретації дискурсивної взаємодії влади і мас у сучасному (постсучасному) суспільстві.

Серед останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми, чільне місце посідають розробки вітчизняних вчених, у яких реалізовані дисциплінарні (галузеві) підходи до специфіки дискурсу влади. Такими роботами є стаття О.В. Бакун [2], у якій розкрито вплив дуалістичних світоглядів на дискурс української преси, О.М. Кочубейник [7] вивчає автентичність особистості та трансформація дискурсу соціальності у контексті постмодерну, А.А. Таран [9] досліджує суспільно–політичний дискурс на основі термінологізація лексики. Одночас формування цілісного уявлення про філософське значення дискурсів влади і мас потребує подальших зусиль.

Метою статті є встановлення філософського змісту та значення специфічних рис дискурсу як процесу взаємного висловлення позицій влади і мас.

Виклад основного змісту статті. Дискурсивна взаємодія влади і мас у ХХ столітті набула сталих форм, її філософський зміст полягає у підпорядкуванні суб'єкту мовлення не лише через риторичні засади тексту і всієї сукупності висловлювань, але і через значення і ситуацію промов. Істинність тверджень з боку влади у тоталітарному суспільстві визначалася як непорушна й одноманітна. В межах тоталітарного суспільства дискурс мас і влади становив інтегральну єдність, в якій позиції слухачів “збігалися” з пропозиційними інтенціями автора. В умовах ХХІ століття тоталітарний дискурс стає зразком односпрямованої і керованої з боку дискурсивної взаємодії влади і мас. Н.Гронська, В.Зусман та Т.Батіщева вказують, що “одночасна поява літературних свідчень тоталітаризму – момент цілком не випадковий. Т.Манн і М.Булгаков фіксують

зародження тоталітарного дискурсу, що складається з дослідів над людьми, втрати глядачами свободи волі, котрі підпорядковуються магії вождя і здатними часом раптово виходити з-під гіпнозу” [5, с. 57]. Модальність тоталітарного дискурсу влади і мас виступає одним з ключових концептів для розуміння можливої мовленевої поведінки владних суб'єктів мовлення.

Опанування філософськими смислами в межах опису картини світу у XX столітті формувало цілісну свідомість мас. У зв'язку з цим дискурс мас став певним відображенням, спрощеною реплікою дискурсу влади. В сучасних умовах філософське значення відображення можна знайти у діяльності засобів масової інформації, коли владний вплив і примус у промовах і текстах замінюють на квазіліберальний вибір, який, щоправда, не надає жодних альтернатив.

Філософське значення безпосередньої дискурсивної взаємодії влади і мас за часів тоталітаризму відзначалося формуванням архетипу піклувальника в образі влади. В сучасних умовах цей компонент замінений квазівільним вибором з боку мас. “Проте вплив тоталітарного режиму на комунікативні процеси і дискурсивні практики в суспільстві був великим: визначався цей вплив особливим характером тоталітарної ідеології. Основна якість тоталітарної ідеології – телеологічна (цільова) орієнтація на суспільний розвиток – призвела до того, що звабливий щасливий образ майбутнього витісняв із суспільної свідомості повсякденні труднощі і тяготи. Друга якість – патерналістський характер ідеології, тобто протекційне, напівбатьківське ставлення вождів до народу, готувала сприятливий ґрунт для здійснення маніпулятивних акцій з масовою суспільною свідомістю”, зазначають сучасні вчені [5, с. 58]. Модус управління у дискурсивній взаємодії влади і мас досить сильно замаскований стилем спілкування, який демонструє особистісне ставлення владних промовців до натовпу та мас, як середовища сприйняття владних послань. У ХХІ столітті ліберально-демократична влада спілкується з масами опосередковано, надаючи населенню самому обирати пояснювальний матеріал щодо дій влади у суцільному потоці різноспрямованої інформації.

Мистецтво публічної промови тоталітарного лідера в сучасних умовах замінюється розтлумаченням дійсності за допомогою профільних експертів, які спонукають маси до нібито власних висновків. Приклад тоталітарної дискурсивної взаємодії влади і маси виступає відправною точкою у розумінні можливих альтернатив інтенцій влади, як чинника впливу на поведінку мас. На думку дослідників риторичного дискурсу, “успіх публічних промов Муссоліні багато в чому забезпечує простота мови. Дуже рідко використовує літературні алюзії, наукові та політичні терміни, запозичені слова. Його промови легко зрозумілі всім. Загальновідомий факт, що фашистська партія Італії провела політику контролю над мовою, щоб “захистити” її від впливів інших мов та італійських діалектів. Однак це не означає, що виступи італійського вождя примітивні. Муссоліні активно користується традиційними, відомими кожному, ораторськими кліше. У аналізованій промові це, наприклад, такі фразеологізми, як “жереб кинуто”, “кораблі за спиною

спалені”. Простота, з одного боку, і “красивість”, знайома всім, з іншого, дозволяють досягти необхідного ефекту. Декламаторство – одна з ознак тоталітарної мови” [5, с. 60]. Особливості тоталітарного дискурсу влади відображають спосіб мислення представників влади в умовах атомізації особистості.

Крім того, сучасні дослідники помічають і тотальність влади, що якраз має вираз у тоталітарному дискурсі, оскільки влада, навіть, у плюралістичному демократичному суспільстві прагне до домінування і однозначного тлумачення дійсності. Таким чином, тоталітарний тип дискурсивної взаємодії влади і мас, є граничним типом, який відображує філософію управління і онтологічні ролі влади і маси в людському суспільстві. Як вказують Н.Гронська, В.Зусман, Т.Батіщева, “тоталітарний дискурс в цілому реалізує односпрямовану семантику “зверху-вниз”, що викликає масову реакцію захоплених слухачів, що зводять формат комунікації до монологічності. Ключові слова тоталітарної мови виступають при цьому як сигнали тоталітарного мислення” [5, с. 61]. Одним із способів розуміння значення дискурсивної взаємодії влади і мас є вертикальність та екстремізм у висловлюваннях. Граничне використання риторичного примусу та впливу на думку і свідомість мас породжує опір в умовах, коли тоталітарні обмеження скасовуються.

Знищення монологічного контексту та наявність альтернативних думок призводить до вибуху радикалізму і дискурсивного повстання мас проти тоталізуючих дискурсів влади, що видно на прикладі лівого радикалізму у Західній Європі в 60–ті – 70–ті роки ХХ століття. Тероризм дискурсу був обґрунтований радикальністю дискурсивних висловлювань. Права мас на такі висловлювання і позицію ґрунтувалися на позиції Франкфуртської школи. К.Свасьян зауважує, що “тероризм дискурсу, який значно стримувався або маскувався ще в першій половині ХХ століття персональною харизматикою вождів, вривається в повоєнний простір оголошенням війни всьому особовому і, стало бути, непередбачуваному” [8, с. 57]. З середини ХХ століття філософське значення владно-масової дискурсивної взаємодії істотно змінюється під впливом інструментального використання тексту і дискурсу в межах маркетингової парадигми опису дійсності яка формує масовий світогляд.

Соціально-філософська сутність реклами як всезагального каналу набуття відомостей про світ, спричиняє різноманіття та артикуляцію потреб мас не лише у матеріальному споживанні, але й у наслідуванні культурних зразків. У зв'язку з цим, реалізація стратегії рекламного переконування за повної відсутності уваги до ідейного змісту повідомлень довела до досконалості використання стилістичних і риторичних прийомів дискурсу. Це зробило комунікаційний вплив в рамках рекламного дискурсу ще більш тотальним, ніж у тоталітарному суспільстві. В зв'язку з цим, масова свідомість постмодерної людини, масовий світогляд більше не висуває до влади жодних вимог, крім випадків, коли вона не є задоволеною рівнем споживання. Т.Безугла зазначає, що “специфіка впливу рекламних текстів полягає в управлінні групою людей за допомогою мовних засобів. У зв'язку з цим великого

значення набувають прагматичні властивості рекламних текстів, що досліджуються з позицій теорії мовленнєвих актів і теорії імплікатур з урахуванням стилістичних аспектів. Таким чином, прагматика рекламного дискурсу відзначається реалізацією у ньому мовленнєвих актів різних іллокутивних типів, актуалізацією імплікатур і використанням у рекламному тексті прагматилістичних засобів” [3, с. 32]. Рекламний контекст формує ґрунт для особливого типу спілкування влади з масами. Цей вплив реалізується не за рахунок смислів й тотального перетлумачення дійсності, але на основі екстремовленнєвих прийомів.

Інструментальність цих заходів остаточно виводить владу і маси за межі простору продукування смислів. В умовах, коли дискурсивна взаємодія влади і мас не має філософського смислового підґрунтя, особливого значення набувають окремі стилістичні засоби, які визначають модульність і технологізм у використанні дискурсу. Дискурс втрачає сукупності інтенціональних висловлювань і виступає аспектом, частиною технологічного шуму. На думку вітчизняних дослідників, це проявляється у стандартизації мовленнєвих форм політичного дискурсу. “Метою кожного промовця, його комунікативним наміром є прагнення переконати адресата у своїй правоті, спонукати до відповідних дій. Очевидно, що досягнення її здійснюється значною мірою завдяки емоційно-насиченому мовленню, котре, безумовно, володіє найбільшою силою впливу. Саме тому у політичному дискурсі широко використовуються різноманітні мовні засоби чи “інструменти влади” особливе місце серед яких займає просодія [1].

Окремі прийоми мовлення розглядаються як прямі інструменти володарювання, тобто, навіть, в межах політичного плюралізму і демократії влада прагне використовувати дискурс для вирішення своїх функціональних завдань і не ставиться до мас як до співрозмовника. “Отже, просодичними “інструментами влади” в аналізованій промові виступають: спадна та висхідна шкали різної конфігурації, спадний, висхідний та рівний тони, чіткий піділ мовленнєвого потоку на синтагми, струнка ритмічна організація, зменшення тривалості пауз, прискорений темп, модифікації гучності від підвищеної до високої. Вони дозволили промовцеві донести до аудиторії сутність виступу, звертаючи увагу на інформативно важливі моменти, а також відобразили динаміку зміни його емоційного стану”, зазначає О.Алексієвцев [1]. Попри інтенції влади щодо суцільного керування масами та вирішення завдань управління в межах дискурсивного простору, залишаються характеристичними вислови, які відображають смисловий підхід індивідів до критичного ставлення щодо функції влади.

Раціональний погляд на дискурсивні дії влади формує певну частину суспільства, яка опозиційно ставиться до її висловів. Нонконформізм у постмодерному суспільстві є засобом індивідуального протесту та породження нових філософських смислів у ставленні людини до влади і оточуючої дійсності, яку влада прагне всіма засобами закодувати.

Поряд з появою альтернативних реакцій масової людини на дії і дискурсивну політику влади слід вести мову про опір, визначений задалегідь в масовій картині

світу. Він формується у дискурсивних практиках, істотною рисою яких є привабливість єдиної картини світу для масового споживача. Важливою є неспроможність реалізувати самостійний дискурсивний вираз у ставленні до зображеної навколишньої дійсності та удаваних дискурсивних дій влади. Тому владний дискурсивний вплив залишається інваріантною константою. Як зазначають сучасні вчені, “породження і споживання текстів – це види знакової діяльності. Інколи поєднані, а інколи роз’єднані в часі, однак вони завжди залишаються компонентами механізму складної багатовимірної реальності вищого порядку, комунікативно-пізнавальної. Тобто йдеться про споживання текстової, знакової реальності як справжньої. І ця функція – не симулятивна, а є важливим механізмом відображення самої здатності свідомості працювати з образами, немов ця свідомість працює із самою реальністю” [6, с. 161]. Пошук оптимальної форми суспільного життя, а також прийнятної інституційно-організаційної основи дискурсивних практик влади і мас веде до філософської констатації універсальних форм та методів державного і політичного устрою.

Розумність та відповідність певним ціннісним ідеалам вбудовується у дискурсивну взаємодію. Проте найбільшого питання щодо політичної перебудови суспільства покладається швидше на владу, ніж на маси. У зв’язку з цим, як стверджує вітчизняний вчений В. Зотова, “соціалістичний реалізм як навіюваний і наданий “згори” тип реальності конструюється за допомогою монтажу атракціонів, які створюються саме в культурних практиках повсякдення. Можна стверджувати, що досвід виникнення, функціонування і розвитку дискурсивних практик, тобто тієї текстуальної, а водночас і промовної дієвості, яка утворюється в різних вербальних або невербальних типах артикуляції сенсу, є інваріантним” [6, с. 165]. Дискурсивна взаємодія влади і мас перебуває під впливом зовнішніх констант, які прямо не пов’язані із смислотворенням дискурсивних практик.

Водночас зміст соціально-політичного ладу у державі і суспільстві висуває окремі поняття на перший план філософського порядку денного дискурсивної взаємодії влади і мас. Як стверджує М. Гаврилов, “бажання створити державу, яка мала б демократичну структуру, найчастіше зводиться до побудови довільної конструкції, позбавленої розумної ідеї. Підсумком такого конструювання, як правило, є вигадана держава, що нездатна бути засобом для досягнення свободи для людини. Не вирішує цю проблему і просте запозичення історично сформованих моделей демократії” [4, с. 3]. Особливе філософське значення надається дискурсивній взаємодії влади і мас в умовах розвиненої західної демократії. Воно акцентує увагу на формальній непідпорядкованості мас владі та суверенітеті народу в питаннях влади.

Такі особливості дещо деформують раніше визначені нами особливості дискурсивного комунікаційного та смислотворчого і конотативного впливу влади. Поряд з цим, у сучасному технологічному суспільстві XXI століття, самовираз мас як народу, суверенного чинника творення влади, є лише однією з опцій суспільного буття, яка може

відобразитися, а може й не відобразитися в межах автономних дискурсів влади і мас. Згідно з М.Гавриловим, “реалізація сутнісних сил людини не може бути вирішена без взаємозв’язку з поняттям свободи. Свобода – це стан, який у демократичній державі досягається не стільки як результат, скільки як процес його здійснення за допомогою єдності прав і обов’язків. Знаходячи в праві міру реалізації свободи, людина в державі отримує владу над майбутнім” [4, с. 6]. Різниця між філософським значенням автономних сфер дискурсу влади і мас полягає також у гносеологічній ситуації, в якій влада перебуває як колективний суб’єкт пошуку найбільш прийнятних владних рішень для маси як сукупності споглядальних центрів уваги до владних дій.

Питання досягнення істини в обох дискурсах (владному і масовому) має різний ступінь поширення та статус. У зв’язку з цим, оптимальним є зосередження владного дискурсу і дискурсу мас на відповідності висловлювань загальноприйнятій істині, що в умовах демократії відповідає волі до істини. Вольовий характер влади також визначає можливості постійного перетворення її дискурсивного впливу. Влада, як автономна реальність плюралістичного суспільства все одно прагне до реалізації своєї мети, оскільки це відповідає її творчій природі не зважаючи на когерентність істини з принципами свободи та індивідуалізму.

У зв’язку з цим, дискурсивний вплив влади на масову свідомість у XXI столітті набуває інших форм, ніж в межах тоталітарної традиції. Як стверджує М. Гаврилов, “дійсність розумного бачення світу полягає в тому, що ті, хто йде цим шляхом, приходять до єдиного знання. Не має сенсу критикувати вибір шляху, що веде до істини за допомогою розуму, як щось неприйнятне. Адже відомо, що істина одна, а шляхів, що ведуть до неї, існує безліч” [4, с. 12]. Особливості дискурсивної взаємодії влади і мас у сучасному плюралістичному суспільстві розкриваються також у гіпотетичній можливості зміни владної команди та зміни уряду, що також свідчить про імовірність зміни філософського змісту смислотворних дискурсів не лише в середовищі влади, а й в середовищі мас.

Короткотерміновість і мінливість влади в умовах демократії змушує маси бути готовими до переродження влади. Філософські ідеї підпорядкування і залежності у дискурсі влади і мас поєднуються в умовах, коли здійснюється зміна персоналій у владному середовищі через демократичні процеси вибору. Тому канали трансляції дискурсу мас мають певний оцінковий характер. “Усі форми влади мають свою дійсність лише в цій єдності, а їх розходження визначають суть ідеї державності демократичної держави” [4, с. 24]. Таким чином, аналіз філософського змісту дискурсивної взаємодії влади і мас дає змогу стверджувати, що обґрунтування управлінської ролі влади здійснюється на основі смислотворення та певного нав’язування цінностей та ідей шляхом смислонаповнення дискурсу з боку влади.

Водночас перетворення мас на народ як суб’єкт творення влади у часи модерну, перетворює дискурсивну взаємодію влади і мас на певний простір досягнення угоди щодо підтримки легітимності влади.

Таким чином, через наявність певних онтологічних особливостей дискурсу влади і мас, обидві сукупності висловлювань мають власну автономну специфіку.

Висновки. Отже, дискурсивна взаємодія влади і мас в сучасному суспільстві має кілька особливостей, розкритих у філософських значеннях сучасності. Актуальним є також динамічний аспект, який розкривається на основі філософського значення інформатизації суспільства. Постструктуралістське бачення кожного індивіда як потенційного автора підвищує статус висловлювань у масовому середовищі стосовно влади. Водночас специфіка взаємодій влади і людини, влади і маси змушує до диференціації суб’єктів мовлення, чий висловлювання можна віднести до структури владно-масового дискурсу. На сучасному етапі дискурс влади про маси і дискурс мас про владу є двома автономними утвореннями, які лише частково вступають у сферу взаємодії. Дискурс владних елітарних промовців щодо маси населення має експертний характер та технократичні засади.

Дискурс мас щодо влади є підвищено емоційним та таким, що реагує на поточні події. Важливим чинником розвитку дискурсивної взаємодії влади і маси є утворення посередницького дискурсу експертних спільнот, які можуть об’єднати два напрямки дискурсу у сучасному суспільстві. За масовими уявленнями, на сучасному етапі (у XXI столітті) можна констатувати належність експертних мовників до керівних верств у суспільстві. Проте наявність у них високо розвинутого фахового інтелекту робить їх придатними для надання дискурсивним реальностям влади і мас нового філософського змісту у вигляді діалогічного конструктивного характеру.

Список використаних джерел

1. Алексієв О. Просодичні “інструменти влади” (на матеріалі англomовного політичного дискурсу) [Електронний ресурс] / О.Алексієв // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2012. – Вип.10. – С. 364–368. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ues_2012_10_43.pdf
2. Бакун О.В. Вплив дуалістичних світоглядів на дискурс української преси [Електронний ресурс] / О.В. Бакун // Вісник Харківської державної академії культури. – 2012. – Вип.35. – С.206–215. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/hak_2012_35_25.pdf
3. Безугла Т.А. Лінгвопрагматичні та стилістичні властивості рекламного дискурсу [Електронний ресурс] / Т.А. Безугла // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Філологія. – 2013. – №74. – С.31–36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhlFL_2013_74_8.pdf
4. Гаврилов М.І. Філософія демократичної державності: Автореф. дис... д-ра філософ. наук: 09.00.03 / М.І. Гаврилов; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2007. – 32 с.
5. Гронская Н.Э. Сопоставление тоталитарных дискурсов: три риторика, три текста, три языка [Текст] / Н.Э. Гронская, В.Г. Зусман, Т.С. Батищева // Вестник Нижегородского университета имени Н.И. Лобачевского. – 2013. – №1 (2). – С.56–62.
6. Зотова В.А. Дискурс влади і неконформізму як культуротворчі чинники в культурі 60–90-х рр. XX ст. [Електронний ресурс] / В.А. Зотова // Культура України. – 2013. – Вип.41. – С.158–166. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ku_2013_41_20.pdf
7. Кочубейник О.М. Постмодерн: автентичність особистості та трансформація дискурсу соціальності [Електронний ресурс] / О.М. Кочубейник // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – №1. – С.113–118. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKPI_fpp_2010_1_19.pdf
8. Свасьян К.А. Дискурс, терор и еврейство [Текст] / К.А. Свасьян // Вопросы философии. – 2005. – №2. – С.56–71.

9. Таран А.А. Термінологізація лексики в суспільно-політичному дискурсі [Електронний ресурс] / А.А. Таран // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип.2 (2). – С.138–142. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2013_2\(2\)_26.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2013_2(2)_26.pdf)

References

1. Aleksiyevetz' O. Prosodychni "instrumenty vlady" (na materiali anglo-movnoho politychnoho dyskursu) [Elektronnyj resurs] / O.Aleksiyevetz' // Ukrayina–Yevropa–Svit. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prac'. Seriya: Istoriya, mizhnarodni vidnosyny. – 2012. – Vyp.10. – S.364–368. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ues_2012_10_43.pdf

2. Bakun O.V. Vplyv dualistychnykh svitoglyadiv na dy'skurs ukrayinskykh presy [Elektronnyj resurs] / O.V. Bakun // Visnyk Xarkivsk'oyi derzhavnoyi akademiyi kul'tury. – 2012. – Vyp.35. – S.206–215. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/hak_2012_35_25.pdf

3. Bezugla T.A. Lingvopragmaty'chni ta stylistychni vlastyvoli reklamnoho dy'skursu [Elektronnyj resurs] / T.A. Bezugla // Visnyk Xarkivsk'ogo nacionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. Filologiya. – 2013. – №74. – S.31–36. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhIFL_2013_74_8.pdf

4. Gavrylov M.I. Filosofiya demokrats'chnoyi derzhavnosti: Avtoref. dy's... d-ra filosof. nauk: 09.00.03 / M.I. Gavrylov; Dnipropetr. nacz. un-t. – D., 2007. – 32 s.

5. Gronskaya N.E. Sopostavlenye totalitarnykh dy'skursov: tri rytora, tri teksta, tri yazyka [Tekst] / N.E. Gronskaya, V.G. Zusman, T.S. Batyshheva // Vestnyk Nyzhegorodskogo unyversyteta imeny N.Y. Lobachevskogo. – 2013. – №1 (2). – S.56–62.

6. Zotova V.A. Dyskurs vlady i nonkonformizmu yak kulturotvorchy chynnyky v kul'turi 60–90–h rr. XX st. [Elektronnyj resurs] / V.A. Zotova // Kultura Ukrayiny. – 2013. – Vyp.41. – S.158–166. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ku_2013_41_20.pdf

7. Kochubejnyk O.M. Postmodern: avtentychnist' osobystosti ta transformaciya dyskursu socialnosti [Elektronnyj resurs] / O.M. Kochubejnyk // Visnyk Nacional'nogo texnichnoho universytetu Ukrayiny "Kyivskiy politexnichnyj instytut". Filosofiya. Psihologiya. Pedagogika. – 2010. – №1. – S.113–118. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKPI_fpp_2010_1_19.pdf

8. Svasyan K.A. Dyskurs, terror i evrejstvo [Tekst] / K.A. Svasyan // Voprosy filosofii. – 2005. – №2. – S.56–71.

9. Taran A.A. Terminologizaciya leksyky v suspilno-politychnomu dyskursi [Elektronnyj resurs] / A.A. Taran // Terminologichnyj visnyk. – 2013. – Vy'p.2 (2). – S.138–142. – Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2013_2\(2\)_26.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/terv_2013_2(2)_26.pdf)

Karpenko S. R., researcher of Philosophy Department of the Oles Honchar Dnepropetrovsk National University (Ukraine, Dnepropetrovsk), sr.karpenko@meta.ua

Discursive interaction between power and masses: the philosophical meaning and significance in XXI century

The discursive interaction between power and weight as a factor reflected the positions of elite and popular groups in contemporary social ontology is examined. The influence of information on the philosophical understanding of power and mass communication, the paper shows that the discourse of power and discourse are the masses of autonomous entities that are in the process of finding interactions. Studied modality totalitarian discourse of power and masses. The aim of the paper is to establish the content of the philosophical aspect of the specific features of discourse as a process of expressing relative positions of power and masses. It is proved that discursive interaction is one of the key concepts for the disclosure of the philosophic contents of possible behavior of power speech actors. Established that a rational view of the discursive actions of the power forms a portion of society that treats its opposition statements. Non-conformism in postmodern society is a means of individual protest and the generation of new philosophical meanings in relation of human individual to the power bodies and the surrounding reality, which authorities are trying to encode. Considered the philosophical significance of the mediation expert discourse communities in the context of discursive interaction between the power and the masses.

Keywords: discourse of power, discourse masses, the atomization of the personality, postmodern man, masses' worldview.

Karpenko S. P., соискатель кафедры философии, Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара (Украина, Днепропетровск), sr.karpenko@meta.ua

Дискурсивное взаимодействие власти и масс: философское содержание и значение в XXI веке

Изучается дискурсивное взаимодействие власти и масс как фактора отображения позиций представителей элитарных и массовых слоев в современной социальной онтологии. Рассматривается влияние информатизации на философское осмысление коммуникации власти и массы. Обосновывается, что дискурс власти и дискурс масс выступают

автономными образованиями, находящимися в процессе поиска взаимодействий. Изучается модальность тоталитарного дискурса власти и масс. Целью статьи является установление содержания философского аспекта специфических черт дискурса как процесса высказывания позиций относительно власти и масс. Методом сравнения доказываемся, что дискурсивная взаимодействие выступает одним из ключевых концептов для раскрытия философского содержания возможного речевого поведения властных субъектов речи. Установлено, что рациональный взгляд на дискурсивные действия власти формирует определенную часть общества, оппозиционно относится к ее высказываниям. Утверждается, что nonkonformizm в постмодерном обществе является средством индивидуального протеста и порождения новых философских смыслов в отношении человека к власти и окружающей действительности, которую власть стремится закодировать. В качестве выводов рассмотрено философское значение посреднического дискурса экспертных сообществ в контексте развития дискурсивной взаимодействия власти и массы.

Ключевые слова: дискурс власти, дискурс масс, атомизация личности, постмодернистский человек, массовое мировоззрение.

* * *

УДК 321.02 : 316.33

Девочкина Н. М.

кандидат філософських наук, доцент
кафедри філософії, Запорізький національний
технічний університет
(Україна, Запоріжжя), ndev@ukr.net

ПОЛІТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ – РУШІЙНА СИЛА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Політична трансформація є частиною політичної культури, політико-культурним процесом, який забезпечує збереження суспільства та політичної системи, або ж навпаки, призводить до радикальних змін у суспільстві, до трансформації існуючої політичної системи.

В межах проблематики автор показав дослідження політичної трансформації, засвідчивши, що явище трансформації розглядається у зв'язку з проблемою структури суспільства (П. Бурдьє, П. Штомпка, В. Танчер, Паніна Н.).

Окрім цього у дослідженні використано міждисциплінарний підхід, який дозволяє вивчення політичної трансформації як суспільно організованого процесу на масовому рівні з використанням теоретичних і емпіричних методів та узагальнень. Наголошується особлива роль у дослідженні оцінок й соціальних цінностей, механізмів підтримки або руйнування масової політичної ідентичності, відіграють інститути та канали трансформації.

Таким чином, поняття політичної трансформації і соціальна структура тісно взаємопов'язані між собою. Перетворюючі процеси в суспільстві є складовим компонентом політичної соціалізації особистості. Але в результаті політичної соціалізації суб'єкт залучається до певної політичної трансформації і здатний її розвивати, отже, змінювати.

Ключові слова: політична трансформація суспільства, трансформація суспільства, соціальна трансформація суспільства, перетворюючі процеси, соціальна структура, соціальні сили.

Політична трансформація перебуває в прямій залежності від розвитку політико-культурних процесів у суспільстві, які впливають на політичну соціалізацію. Соціальне буття, політична сфера, правова культура перебувають в органічній єдності, взаємодоповнюючи та взаємозбагачуючи одне одного. Суспільні відносини, політичні відносини, процес їх реформування істотно впливають на розвиток правової культури. Цінності ж останньої значною мірою детермінують процеси політичної трансформації. Формування масової політичної свідомості залежить від багатьох чинників, здійснюється різноманітними способами, зокрема через осмислення соціальної дійсності, раціоналізацію та узагальнення інформації, за рахунок приєднання індивіда до вже сформованих ідеологій, норм і цілей політичної поведінки. Таким чином, політична соціалізація є частиною політичної культури, політико-культурним процесом суспільства. Це актуалізує дослідження взаємовпливу політичних трансформацій та змін соціальної структури суспільства.